

ÖSSZEFOGLALÓ

Gyakran halljuk, hogy az anyák született nyelvtanárok. Ebben az értelemben a babák született nyelvtanulók, akik minden érzékszervüket és tevékenységüket aktivizálják a nyelvsajátítás folyamatában. Az anyanyelv elsajátítása aligha képzelhető el szociális támogatás nélkül. Folyamata pedig mamának és babának egyaránt sikerélményt és örömforrást jelent. A két szereplő kiegészíti egymást, sikeressé téve a folyamatot és annak végeredményét. Jelen tanulmányban a nyelv elsajátítását tekintjük át, főként a szociális környezetre és interakciókra fókuszálva. A tanulmány elméleti kereteit a nyelvsajátítás folyamatának egyes lépései adják, hiszen bár a nyelvsajátítás szintjei egyetemesek, az egyes elemek elsajátításának tempója egyéni. A dolgozat rámutat a nyelvi támogatás fontosságára, annak jelentőségére a nyelvsajátítás folyamatának kezdetén. Ez a tény kiemelkedő fontosságú a csecsemő- és kisgyermeknevelők képzésében.

Kulcsszavak: interakció, nyelvsajátítás, szociális környezet, nyelvsajátítás feltételei és lépései

ABSTRACT

We often hear that mothers are born language teachers. In this sense, babies are born language learners who activate all of their senses and activities in the process of language acquisition. Learning the mother tongue is hardly conceivable without social support. This process is a success and a source of joy for mother and child equally. The two actors complement each other and make the process end by a successful result. In the present study, we examine language acquisition, focusing mainly on the social environment and interactions. The theoretical framework is formed by individual steps of the language acquisition process, as language acquisition stages are universal, but the speed at which individual elements are acquired is individual. The study points to the importance of language training and its importance at the beginning of the language acquisition process. This fact is of the utmost importance for the training of educators.

Keywords: interaction, language acquisition, social environment, conditions and steps of language acquisition

KLEIN ÁGNES
TANCZ TÜNDE
Pécsi Tudományegyetem
klein.agnes@pte.hu

MIELŐTT MEGSZÓLALUNK – A GYERMEKNYELV ELSAJÁTÍTÁSÁNAK TÁRSAS KERETE

*Before we learn to speak – the social framework of
language acquisition*

*Pre nego što progovorimo – društveni okvir za učenje
dečijeg jezika*

1. Bevezetés

Az utóbbi években számos tanulmány készült a gyermekek nyelvi fejlődéséről, annak egyes szakaszáról, valamint az egyes nyelvi területeken elért, lezajlott fejlődési eredményekről, azok következményeiről. A nyelvi fejlődés átfogó analízise megköveteli ezek mellett a nyelvi input jelentőségének áttekintését is. A nyelvi input a gyermek életének első szakaszában tagadhatatlanul az édesanyáktól és a gyermek szűkebb környezetének tagjaitól jut el a kicsihez. Jelen vizsgálat arra fókuszál, hogy milyen, a nyelvsajátítást befolyásoló stratégiákkal találkozunk a gyermekek és az őket gondozók interakciójában, illetve annak bemutatására, hogy hogyan fejleszti ez a személyre szabott interakció a gyermekek nyelvi képességeinek fejlődését.

2. A gyermeknyelv elsajátításának területei

A nyelvet nem öncélúan, önmagáért sajátítjuk el, hanem azért, hogy rajta keresztül kapcsolatba lépjünk az emberekkel, valamint hogy érzéseket és gondolatokat fejezzünk ki. A nyelvi szocializáció keretében a gyermekek egyfajta használati tudásra tesznek szert. A beszédelsajátítás folyamatában szakaszos fejlődés során sajátítják el annak a nyelvnek a grammatikáját és szabályrendszerét, amelynek hatásai őket érik. „A gyermeknyelv nem a felnőttek nyelvének egy kevésbé tökéletes formája, hanem egy olyan rendszer, [...] amely mindinkább megközelíti a felnőttek beszédét” (Göncz 2004: 25). Mivel minden gyermek egyénileg kerül a nyelvvel kapcsolatba, ezért sok egyéni változata létezik. Nincs két egy-

forma gyermeknyelv, bár ezeknek a változatoknak sok közös vonásuk van (Tancz 2011). A nyelvelsajátítás szintjei egyetemesek, de a nyelvi elemek elsajátításának sorrendje és tempója egyéni eltéréseket mutat (Ellis 1995).

Mit sajátítanak el a gyermekek a nyelvtanulás során? A gyermekeknek anyanyelvük tanulása során meg kell ismerkedniük a nyelvi szintekkel: a fonetikával, a szemantikával, a szintaxissal és a pragmatikával, a nyelv egymásra épülő, egymásból kibontakozó részeivel (hangokkal, szavakkal, mondatokkal) és a szituációknak megfelelő használatukkal. El kell sajátítaniuk a kommunikáció három, egymással szervesen összefüggő komponensét: a szegmentális vagy tagolt (beszédhang, szótag, szó, mondat), a szupraszegmentális vagy folytonos (hangszín, hanglejtés, intonáció, időtartam) és az extralingvális, vagy nyelven kívüli (mimika, gesztus, testtartás, távolságtartás stb.) jeleket.

A lenti táblázatban összefoglaljuk a nyelvi szinteket, és összekapcsoljuk őket azokkal a kompetenciákkal, amelyek az adott szintekhez tartoznak. Hangsúlyozzuk, hogy a nyelvelsajátítás során mindegyik szinten egyszerre zajlik a tanulás folyamata.

1. táblázat: Nyelvi szintek és kompetenciák

Nyelvi szintek	Szintek viszonyrendszere	Szintekhez kapcsolódó kompetenciák
Fonetika	Hangviszonyok	Helyes hangképzés
Szemantika	Jelölt és jelölő viszonya	Helyes jelentéshasználat és megértés
Szintaktika	Jelviszonyok	Helyes nyelvtanhasználat és mondataalkotás
Pragmatika	Jelölt és jelölő viszonya jelen és jelrendszeren kívül	Megértés és értetés képessége

Forrás: Bokor–Bokor 2013: 247 alapján

Képesé kell válniuk továbbá a szimbólumok és szabályok megfejtésére és képzésére, hiszen a nyelvi jelek többsége szimbolikus. Meg kell ismerkedniük a grammatikai szabályokkal (kategóriák, kivételek) és alkalmazásukkal, amelyek előfeltételei a statisztikai mechanizmusok működésének (www.cogsci.bme.hu/-babarczy/orak/Szeged2005/gyereknyelv; Butzkamm–Butzkamm 2008). A grammatika kibontakozásában a következő magyarázó elvek érvényesülnek (Gósy 2005; Lengyel 1981; Pléh 2006):

– A kognitív elsőbbség elve: azok a ragok jelentkeznek korábban, amelyek a gyermek számára egy cél elérését segítik elő, egy beszéd előtti állapotban is szerepet kaptak már, mint például a beszédszándék. A gyermek ilyenkor gesztusokkal mutat egy elérni kívánt tárgyra (pl. tárgy ragja macit).

- A pragmatikai hatások elve: önmagára és a birtokviszonyokra vonatkozó jelölések (*macim, macija*), egyes szám első személyű alakok (*kapom?*). Mindezek a magyar nyelvre jellemző agglutinációs rendszer kibontakozását segítik elő.
- A formai bonyolultság elve: minél egyszerűbb a nyelvtani elem, annál korábban sajátítják el a gyermekek, a formailag bonyolult elemek később jelennek meg.
- A gyakoriság elve: a felnőttek által gyakrabban használt nyelvtani formák korábban jelennek meg a gyermek beszédében.

A mondat szerkezet kialakulásának ismert menete az egy elemű, majd a két elemű mondatok egymásutánisága, amit azután követnek az egyre hosszabb és bonyolultabb mondatok. A folyamat a következő elvek alapján zajlik (Cromer 1974):

- azok a formák jelennek meg a gyermek számára először, amelyeket tartalmukban értelmezni képes,
- ezek a formák más beszédszándékokra is rávetítődnek (pl. a tagadás),
- az új nyelvi eszközök egyszerre több nyelvi szinten is megjelennek (pl. az igeidők és a hozzájuk kapcsolódó időre utaló határozószók),
- a nyelvi fejlődés és a gyermekek kognitív fejlődése között összefüggés van.

Tekintsük át azokat a feltételeket, amelyek nélkül nem valósulhat meg a sikeres nyelvelsajátítás! A sikeres nyelvelsajátítás megfelelő kognitív adottságokat kíván, ami körülbelül minimum 70-es IQ-t jelent (Pléh et al. 2002: 19). A beszédtanulás fiziológiai előfeltétele az ép beszédképző- és hallószervek megléte, illetve ezek megfelelő működése. A folyamat kötdődik, egyben függ is a gyermek teljes körű fejlődésétől. Teljes körű fejlődésen a kogníció, az érzelem, a mozgás és az érzékelés területeinek önálló és közös előrehaladását értjük. Ha konkrétan lebontjuk ezt részterületekre, akkor a gyermek részéről szükség lesz arra, hogy ép szenzoros integrációval rendelkezzen, és a külvilágból észlelt ingereket kognitívan tudja kezelni és feldolgozni. Ide soroljuk a mozgás és a nehézségi erő, valamint az izomfeszítés érzékelését és kontrollját, valamint a látást, a hallást és a tapintást. Ezek a tapasztalatok természetesen nemcsak a nyelv elsajátításának alapkövét jelentik, hanem más komplex képességek elsajátításához is szükségesek (Ayres 1987). Nézzünk erre egy példát: a fej emelése és a hang irányába fordítása, a tekintet fixálása, a beszédszervek egymásra hangolása és a nyelv finom mozgásai mind-mind feltételezik a megfelelő és összehangolt hallást, látást és izommunkát.

3. Szociális keretek

A nyelvelsajátításban – akárcsak más készségek kialakulásában – bizonyos életkoroknak különleges és kitüntetett a szerepük. Ekkor az agy különösen gyors fejlődésre képes, és érzékenyen reagál a környezeti ingerekre. Ez az egyéntől függően más és más időszak-

---

ban következnek be. Egy idegi növekedési faktor, az ún. BDNF (brain-derived neurotrophic factor) bekapcsolja agyunknak azt a részét, amely felelős a figyelem összpontosításáért, és bekapcsolva tartja azt az időszak teljes tartalma alatt. Ez a folyamat a kamaszkori változásokig tart (Doidge 2011). Az elsajátított tartalmak és struktúrák hosszú ideig hatnak. Ez a kijelentés pozitív és negatív értelemben egyaránt érvényes. A megfelelő időben fejlesztett gyermekek nem maradnak el az adott életkorban velük szemben támasztott elvárásoktól, míg a nyelvi hátrányos (kevesebb nyelvi inputot kapó) gyerekeknél fennáll annak a kockázata, hogy olyan deficiteket szereznek, amelyeket már nehezen vagy egyáltalán nem lehet pótolni (Kühne 2003).

A szenzitív periódus tehát a legoptimálisabb időszak a ‚nyelvi-behangolás‘ (‚tuning‘) szempontjából, de vitatott, hogy mikor kezdődik, és mikor ér véget ez az időkeret. A nyelv-elsajátítás folyamatát tekintve az agy a szenzitív idő alatt a legalkalmasabb a nyelvtani szerkezetek elsajátítására, de ezen a perióduson túl sem veszíti el teljesen alkalmazkodóképességét. A gyermekek az évek során viszonylag gyorsan megtanulnak beszélni. Szinte minden esetben egységesen és sikeresen zajlik az első nyelv elsajátításának folyamata. A folyamat egységes, mert a hasonló fejlődési szakaszok meghatározott sorrendben zajlanak, és sikeres, hiszen a gyermek az első nyelvet a nyelvelsajátító képessége és szociális környezete összjátékának köszönhetően magas szinten képes elsajátítani (Meisel 2003).

A nyelvelsajátítás szociális beágyazottságát az úgy nevezett ‚vad gyerekekről‘ szóló történetek is alátámasztják, akik kora gyermekkorukban nem volt részük szociális kapcsolatokban (Kassai 2011: 81, Klein 1992: 177). Az emberi hang hidegen hagyta őket, gondolataik csak a jelenre korlátozódtak, nem reflektáltak sem a múltra, sem a jövőre, sem pedig saját helyzetükre, és nem voltak képesek az érzelmek kinyilvánítására és megértésére sem (Simon 2010). Szociális keretek között tanuljuk azokat a szociális-kommunikatív mintákat is, amelyeket az emberiség a törzsfelődése során sajátított el, és hagyományozott tovább. Általánosságban elmondható, hogy azoknak a gyermekeknek van esélyük valamilyen szintű nyelvelsajátításra a kritikus periódus után, akik azt megelőzően egy emberi közösség tagjaként kommunikációs folyamat részesei lehettek (pl. jelnyelv).

4. Az interakció társas keretei

4.1. A baba szerepe

A csecsemők kivételes előfeltételekkel rendelkeznek a nyelvelsajátításhoz, azaz képesek és kellőképpen motiváltak is arra, hogy környezetükkel kapcsolatba lépjenek. A szociális környezetük számukra lényeges ingereit érzékszerveikkel érzékeljék, integrálják, és tapasztalatokat szerezzenek. Az optimális fejlődés feltételei tehát elsősorban a baba környezetén múlnak (Papousek 2001: 179).

A beszéd tanulása az értéssel kezdődik, azzal a tevékenységgel, melyben a kicsik odafi-gyelnek a körülöttük zajló eseményekre és a feléjük irányuló beszédre. Az auditív figyelem fejlődése a csecsemőknél a következő lépésekben zajlik (Papousek– Papousek 1986: 148):

1. a babák a fejüket a hangforrás irányába fordítják,
2. az anya hangja felé irányítják a figyelmüket,
3. az anyai beszédmód melodikus kontúrjaira fókuszálják figyelmüket (a nem nyelvi-ekre is!),
4. fokozatosan képesek a legjellegzetesebb kontúrok (különbségek és hasonlóságok) megkülönböztetésére,
5. képesek megfigyelni a hangsorokat.

Az úgynevezett proto-konverzáció (beszéd előtti társalgás) során, amely gesztiku-lációval, mimikával és hangadással jár, a babák már néhány hetes korukban reagálnak a környezetükre. Nemcsak imitálnak, hanem érzelmeket fejeznek ki, és igyekeznek a figyelmet magukra terelni. Ennek következtében megnövekszik a rájuk fordított figyelem, így a gyermek eléri elsődleges célját: biztosítja túlélési esélyét a sikeresen kiépített szociális rendszerben. Minél több figyelmet kap, minél több gondoskodásban részesül, annál inkább képes a beszéd prozódiai, fonotaktikai jellegzetességeit mint „ujljenyoma-tokat” emlékezetében elraktározni. A prozódia mindazt magában foglalja, ami a beszéd dallamához, a kiejtés sebességéhez, a hangsúlyozáshoz, a hangerőhöz és a hangszínhez kapcsolódik. A fonotaktikai ismeretek megalapozzák a fonémák sorrendjét, és szótagokba, majd szavakba rendezését (pl. a magyar nyelv nem szereti a mássalhangzó-torlódásokat a szó elején, ellentétben a szláv nyelvekkel). Mindezeket a nyelvi tapasztalatokat a gyermek a memóriájában tárolja, és amikor eléri a megfelelő érési fázist, felhasználja. Tapasztalatait és kognitív analíziskapacitását a nyelvtani kategóriák és sémák felépítésében alkalmazza. A jól kiépített szociális rendszer és a zavartalan nyelvtani fejlődés között tehát összefü-géseket lehet sejteni (Goldberg 1999: 209). Ezt igazolja Grimm (1999: 23) vizsgálata is, aki megfigyelte, hogy minél aktívabb az anyák interakciója gyermekükkel, annál fejlettebb szókincssel rendelkeznek a picik 21 hónapos korukra.

Az anya és a gyermek egyformán fontos szerepet játszik a nyelvelsajátítás folyamatá-ban (Bruner 1980). A gyermek nyelvelsajátítása közös problémamegoldó folyamatot igé-nyel mindkettőjük részéről. Az anya gyermeke nyelvi szárnypróbálgatásaira individuális módon reagál, azaz leképezi azt, annak alapján, hogy a gyermek a folyamat melyik fejlő-dési fázisában van éppen. A gyermek számára ez a dialógusba való behatolás kezdetét je-lenti, mely ekkor még főként nonverbálisan, szavak nélkül történik. Az anya arca számára nem statikus, hanem állandó mozgásban van és hangjával egységet alkot (Grimm 1999: 22). Mindkét résztvevő egymás szándékait és közléseit interpretálja, és igyekszik megfejteni, hogy a másik mit gondol (Kühne 2003). Az anya nyelvi elemeket kapcsol gyermeke mozdulataihoz, reakcióihoz, a gyermek pedig olyan kommunikációs eszközöket alkalmaz (gesztus, mimika, hangadás), amelyek rendelkezésére állnak. A gyermek találkozik az

---

anyai beszéddel, így lehetősége nyílik az utánzására. Leszűkítve utánoz, tehát imitációi nem pontosak, hanem a szülői beszéd egyszerűsített mintázatai (Butzkamm–Butzkamm 2008). A gyermek azért imitál, hogy az éppen megtanultat gyakorolja (Réger 1986; Zimmer 1988: 12), ez a szókincsre, a mondattanra és a társalgási eljárásokra is vonatkozik (Réger 1986). Elsősorban szótanulás céljából imitálnak a gyermekek, illetve az új, értelmetlen szavaknak igyekeznek mondatba foglalással egyértelmű jelentést adni. Az utánzás tehát a saját kommunikációs rendszer bővítésének az eszköze, amellyel a gyermek társas szerepeket gyakorol (Pléh 2006: 775). A gyakorlás addig tart, amíg az adott elem eluralkodik a spontán beszédében, ezt követően az utánzás egyre csökken (Pléh et al. 2002: 18, Réger 1986 nyomán): kétéves korra a gyermeki megnyilatkozásoknak csupán 20%-a, hároméves korban pedig 2%-a (Zimmer 1988: 12). A nyelvet elsajátító gyermek nyelvi fejlődése az utánzás és a spontaneitás összjátékából alakul ki (Stern–Stern 1928).

4.2. Az anya szerepe

A nyelvszajátítás két főszereplője, a felnőtt és a gyermek ismeretei és tapasztalatai között nincs egyensúly. A felnőtt világról való tudása és nyelvi ismeretei nem hasonlíthatók össze egy kezdőével, aki a felfedezés és megismerés fázisában van. Viszont éppen ez a különbség teszi a felnőttet alkalmassá arra, hogy megismertesse a gyermekkel a nyelvet, azon keresztül a világot. A gyermek nem készen, hanem a szülő által nyújtott formában és számára feldolgozható állapotban kapja a nyelvi ismereteket, információkat és tapasztalatokat. Az utánzás nemcsak a gyermek számára fontos tevékenység. A szülő is utánoz, de ő ellenkező irányba kiterjesztve teszi ezt: kiegészíti a gyermeke által elmondottakat (Kühne 2003; Pléh 2006).

Az anya implicit pedagógiát alkalmaz, mely a gyermek érdeklődésén és figyelmén alapul. Szituációkat teremt, lehetőséget nyújt gyermekének arra, hogy saját viselkedése és az anyai reakciók között kapcsolatot tudjon kialakítani (Grimm 1999: 40).

A beszédelsajátítás sikere szempontjából öt tényező tűnik fontosnak (Grimm 1999: 43):

1. A hangfekvés: az anya magas hangfekvésben beszél (400–600 Hz).
2. A mondat dallama: az anya túlzó intonációt használ és megemeli a hangszintet a mondat végén.
3. A hangsúly eltolása: az anya a fontos szavakra hangsúlyozással hívja fel a figyelmet.
4. A kontrasztképzés: bizonyos hangképzésekkel felkelti az érdeklődést.
5. Az irányított nyelv: miközben az anya beszél, szemkontaktusban van a gyermekkel. Új szituációkat teremt a gyermek figyelmének felkeltése és fenntartása érdekében.

Mindezek a szükséges és kívánatos jellemzők megjelennek a dajkanyelvben is, amelyben az artikulált vagy artikulálatlan hangcsoportokat gögicselő kisgyermek kezdetleges, de állandóan visszatérő hangjaihoz vagy hangsorozataihoz a gyermek környezetében élő

felnőttek bizonyos fogalmakat kapcsolnak (pl. *papi, bibis*). A dajkanyelv szavainak jellemző sajátossága a szótagismétlés, a reduplikáció. Túlzott használata ugyanakkor visszavetheti a gyermek beszédtanulását. A dajkanyelv jellegzetességei a világ összes nyelvközösségében érvényesülnek, például egyszerű mondatok, egyszerű szavak, egyszerű, tiszta, egyértelmű hangsúlyozás, magas hangfekvés, kérdő jellegű intonáció a mondatvégeken. Külön kiemeljük a dajkanyelv melódiáját, ami szavak nélkül is információt közvetít a kicsiknek. Az emelkedő-ereszkedő dallam a jóváhagyást jelenti, az emelkedő a figyelem felkeltését igyekszik elérni, a finom és alacsony hangmagasságú, legato mormogások pedig megnyugtatóknak (Lengyel 1981: 122, Pinker 1999: 278, Réger 2002: 18). A felnőttek a gyermeket körülvevő természetes környezetről és személyekről beszélnek, olyasmiről, ami spontán módon itt és most jelen van. A szülők ilyen jellegű „súgóművészete” nélkül nem lenne sikeres a beszédtanulás. A felnőttek tehát nemcsak nyelvet adnak át, hanem spontán és intuitív módon olyan környezetet teremtenek, amely fejleszti a gyermek nyelvelsajátításának folyamatát (Butzkamm 2002, Reimann 2014). Az anyák folyamatosan alkalmazkodnak gyermekeik fejlődéséhez. A legfontosabb ebben a folyamatban az érthetőség, az egyszerűség, valamint a nyelvi-nyelvtani helyesség. Felkeltik és fenntartják a gyermek figyelmét úgy, hogy gyakran használnak főneveket a névmások helyett, sokszor alkalmaznak megszólításokat és felszólításokat. A jól időzített és finoman beállított interakció elősegíti a nyelvelsajátítást, aminek során a gyermek aktív érdeklődése a kulcsponthoz vezet a szóelsajátításnak. A tartalmat hordozó szó nyomatékosan jelenik meg, ami a gyermek számára segítséget nyújt az értelmezésben és a szótanulásban. Ez a szótanulás egyik legfontosabb segédeszköze, hiszen a szóhatárok felállítását legtöbbször a gyermekeknek maguknak kell elvégezniük. A gyermekek az összefüggő beszédfolyamból csak lassan hámozzák ki az egyes szavak jelentését, éppen ezért, ha nem korrekt a gyermektől elhangzó kijelentés, gyakori a visszakérdezés. A tisztázás és az a tény, hogy az anyák fenn akarják tartani az interakciót, sokszor bámulatos rejtvények megfejtésére ösztönzi őket. Ebben az időszakban az a szülők elsődleges célja, hogy gyermekeik megértsék őket és szót fogadjanak nekik. Ez az időszak a szituatív beszéd korszaka, amikor a gyermek szavai a közös szituációban (egy helyzethez vagy tárgyhoz kötődően) érthetők meg. Ebben a beszédfázisban az édesanya vagy a gyermekkel sok időt eltöltő gondozó személy érti igazán a kicsik beszédét.

A szakirodalom a nyelvi fejlesztés során megkülönbözteti a technikák két csoportját: a gyermekek kifejezéseit megelőző nyelvformázási és a beszédet követő technikákat (Dannenbauer 2002: 152; Kannengieser 2009; Motsch 2017). A szülők azzal segítik hozzá a kis csecsemőt a beszéd elsajátításához, hogy születése óta a baba jelzéseit jel értékűnek tartják. Egy önkéntelen hangocskának jelentést tulajdonítanak, és nyomában elvégzik azokat a tevékenységeket, amelyekre a hangadás szerintük vonatkozhatott: pl. tisztába teszik a babát, megetetik, felveszik, szeretgetik. Az eredetileg önkéntelen, biológiai hangadás így válik a hatodik hónapra akaratlagos, immár valóban jel értékű hangadássá. Az anya ezeket a hangokat kommunikációra irányuló szándéknak tartja, aminek következtében beszél hozzá. A baba pedig idővel felismeri azt, hogy fizikai szükségleteit sírásával

kielégítheti (Kassai, 2011: 85). Ennek során egyre inkább maga irányítja hangképző szerveit, elkezdi őket uralni: melodikusabb lesz a hangadás, az egyes hangok kontúrjai határozottá válnak. Amikor az első szótagok a csecsemőknél megjelentek, megváltozott az anyák magatartása, akik ezeket a szótagokat igyekeznek beemelni azokba a szómodellekbe, amelyeket gyermekeiknek mondanak (Papousek 1994). Mintegy értelmet tulajdonítva, és szóvá kiegészítve a gyermek által kiejtett szókezdeményt. A gyermek képes kilenc hónapos korára intenciókat felismerni, azaz mások cselekvését mint szándékos akciót egy cél elérésért értelmezni, majd ezt követően a tevékenység kommunikatív jelentését megérteni (pl. az anya rámutatását egy játékra és annak megnevezését). Ehhez két partner együttműködésére van szükség, ami szenzomotoros tevékenységen nyugszik (Tomasello 2002: 69). A kommunikáció fejlődése a motoros képességek fejlődésével, a szociális kapcsolatok bővülésével, a kapcsolatok jobb észlelésével és értelmezésével párhuzamosan zajlik. Ennek a folyamatnak az összefoglalását tartalmazza a következő táblázat:

2. táblázat: A pszichológiai állapotokban való osztozás motivációja

3. hónap	9. hónap	12. hónap
az élő cselekvés megértése (nézés)	célkövetés megértése (látás)	a cselekvéstervek megértése (figyelem)
diadikus (kettős: baba és mama) kapcsolódás (közös érzelmek és viselkedés)	triadikus (hármás: baba–mama és tárgy/személy) kapcsolódás (közös célok és észleletek)	együttműködés (közös szándékok és figyelem)

Forrás: Tomasello et al. 2007: 102

Mielőtt a gyermek kimondaná az első szót, komoly kognitív tevékenységek során összekapcsolta a jelölőt és a jelöltet. Egy jelentést úgy képes kibontani, hogy követi az anya tekintetét, és feltételezi, mi járhat anyja fejében, amikor az anya egy tárgyra mutat és azt megnevezi (Tomasello 2002). A mama és a baba duóban megjelenik egy harmadik dolog, tárgy, élőlény a gyermek érdeklődésének alapján. A gyermekek első szavai azokra a személyekre, játékokra, tárgyakra vonatkoznak, amelyek a környezetükben vannak, amelyekkel gyakran érintkeznek (*mama, papa, vau-vau* stb.). Ezek a gyermekek első konkrét tapasztalatait tükrözik. Jellemző, hogy a főnevek – mert ezek jelennek meg legelőször a gyermekek beszédében – alakját a gyermekek torzítják. Szívesen kettőzik a szóvégi szótagokat, esetleg a szó elejét vagy végét mondják ki, pl. *reggeli – geji, vau-vau – kutya*. Az első szavak további tapasztalatok alapján differenciálódnak, ahogyan a gyermek a *labda* szó mellett megismerkedik a *teniszlabda, pingponglabda, medicinlabda* stb. kifejezésekkel a későbbiekben.

5. Összegzés

Egy nyelv elsajátítása jóval többet kíván a gyermektől, mint a fonetikai és a nyelvtani alakzatok, illetve a szavak megtanulása. El kell sajátítania azt is, hogyan használja ezt a tudását a hétköznapi társas szituációkban. A zavartalan és hatékony nyelvelsajátításnak fontos feltétele a gyermekek aktív és tevékeny ösztönzése a beszédprodukciónak. Az is köztudott, hogy a „*gyermekek szókincse követi a hallott beszéd mennyiségét*” (Cole–Cole 2003: 333). A gondolatmenetet folytatva elmondhatjuk, hogy az a gyermek, akiknek verbális vagy nonverbális megnyilatkozásait a környezet támogatóan fogadja, hamarabb tárolja és aktivizálja nyelvi tudását. A nyelvelsajátítás folyamatát megerősítik és gyorsítják a gyermekek nyelvi produkcióira adott pozitív reakciói, hiszen ez a gyermekek számára sikerélményt és örömforrást jelent (Leist-Villis 2010). A hatékony és átgondolt nyelvi fejlesztés egyaránt fókuszál a kognitív, az emotív és a szociális készségek fejlesztésére. Megteremti a támogató környezetet. Érzékenyen reagál a gyermek fejlődésére. Ismeri és a gyakorlatban alkalmazza azokat a fejlesztő tevékenységeket, melyekkel ösztönözni, bátorítani és segíteni tudja a gyermekek nyelvelsajátítását.

SZAKIRODALOM

- Ayres, Jean (1987): *Bausteine der kindlichen Entwicklung: Die Bedeutung der Integration der Sinne für die Entwicklung des Kindes*. Berlin: Springer.
- Babarczy Anna (2005): *Miért van szükség statisztikai tanulási mechanizmusra a nyelvsajátításhoz?: Gervain Judit – Kovács Ágnes – Lukács Ágnes – Racsmány Mihály (szerk.) Az ezerarcú elme*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 19–25.
- Bokor Tamás–Bokor Bacsák Györgyi (2013): *Részvétől a részvételeig. A partícipatív kommunikációs koncepció érvényesítésének lehetőségei a logopédiai tevékenységben. Gyógypedagógiai Szemle, 4, 241–253.*
- Bruner, Jerome (1980): *Mutter-Sprache. Psychologie Heute, 9, 60–67.*
- Butzkamm, Wolfgang (2002): *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts. Natürliche Künstlichkeit: von der Muttersprache zur Fremdsprache*. Tübingen: Francke Verlag.
- Butzkamm, Wolfgang – Butzkamm, Jürgen (2008): *Wie Kinder sprechen lernen*. Tübingen: Francke.
- Cole, Michael – Cole, Sheila (2003): *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris.
- Cromer, Richard (1974): *The development of language and cognition. The cognition hypothesis*. Bross Brian (szerk.): *New perspectives in child development*. Harmondsworth: Penguin, 184–252.
- Dannenbauer, Frieder M. (2002): *Grammatik*. In Baumgartner, S., Füssenich, I. (Hrsg.): *Sprachtherapie mit Kindern*. München, Basel 2002.
- Doidge, Norman (2011): *A változó agy*. Budapest: Park.
- Ellis, Rod (1995): *The study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, Adele (1999): *The emergence of the semantic of argument structure constructions*. MacWhinney, Brian (szerk.): *The Emergence of language*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associate, 277–304.
- Gósy Mária (2005): *Pszicholingvisztika*. Budapest: Osiris.
- Göncz Lajos (2004): *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége. Nyelvpszichológiai vonatkozások*. Szabadka: Verzal.
- Grimm, Hannelore (2012): *Störungen der Sprachentwicklung. Grundlagen – Ursachen – Diagnose – Intervention – Prävention*. Göttingen: Hogrefe.
- Kannengieser, Simone (2009): *Sprachentwicklungsstörungen – Grundlagen, Diagnostik und Therapie*. München: Urban & Fischer Verlag, Elsevier GmbH.

- Kassai Ilona (2011): *Gyermekek és nyelvek*. Bús Imre – Klein Ágnes – Meskó Norbert (szerk.): *Nevelés és kutatás. Tanulmányok az óvodapedagógus-képzéshez*. Szekszárd: PTE IGYK, 81–96.
- Klein, Wolfgang (1992): *Zweitspracherwerb. Eine Einführung*. Frankfurt am Main: Anton Hain.
- Kühne, Norbert (2003): *Wie Kinder Sprache lernen*. Darmstadt: Primusverlag
- Leist-Villis, Anja (2004): *Zweisprachigkeit im Kontext sozialer Netzwerke*. Münster – New York – München – Berlin: Waxmann.
- Lengyel Zsolt (1981): *A gyermeknyelv*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Meisel, Jürgen (2003): *Zur Entwicklung der kindlichen Mehrsprachigkeit. Expertise als Beitrag zur 6. Empfehlung der Bildungskommission der Heinrich-Böll-Stiftung: Bildung und Migration*. Heinrich-BöllStiftung, Berlin. <http://www1.uni-hamburg.de/romanistik/personal/pdf-Dateien/Zur%20Entwicklung%der%20kindlichen%20Mehrsprachigkeit.pdf> letöltve: 2018. 10. 22.
- Motsch, Hans-Joachim – Riehemann, Stephanie (2017): *Grammatische Störungen*. In: Mayer, Andreas – Ulrich, Tanja (szerk.): *Sprachtherapie mit Kindern*. Ernst Reinhardt, München, 151–226.
- Oerter, Rolf – Montada, Leo (1987): *Entwicklungspsychologie*. Weinheim: Psychologie Verlagsunion.
- Papousek, Hanus – Papousek, Mechthild (1986): *Neue wissenschaftliche Ansätze zum Verständnis der Mutter-Kind-Beziehung*. Storck, Jochen (szerk.): *Zur Psychologie und Psychopathologie des Säuglings: neue Ergebnisse in der psychoanalytischen Reflexion*. Stuttgart: Frommann Holzboog, 53–71.
- Papousek, Mechthild (2001): *Vom ersten Schrei zum ersten Wort – Anfänge der Sprachentwicklung in der vorsprachlichen Kommunikation*. Göttingen: Hans Huber.
- Pinker, Steven (2006): *A nyelvi ösztön*. Budapest: Typotex.
- Pléh Csaba (2003): *Kritikus periódusok a nyelv elsajátításában*. <http://www.plehcsaba.hu> Letöltve: 2010. 08. 08.
- Pléh Csaba (2006): *A gyermeknyelv*. Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 753–781.
- Pléh Csaba – Palotás Gábor – Lörík József (2002): *PPL Nyelvfejlődési szűrővizsgálat*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Réger Zita (1986): *A gyermeknyelvi utánzás kutatása a pszicholingvisztikában. Egy új szempont*. *Pszichológia*, 6, 93–134.
-

- Réger Zita (1970) (1990) (2002): *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció – nyelvi hátrány*. Budapest: Soros Alapítvány, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Reimann, Bernd: *Der frühe Spracherwerb. Ein Informationsangebot zur Entwicklung der kindlichen Sprache*. www.mutterspracherwerb.de letöltve: 2014. 12. 12.
- Simon Eszter (2010): Állatok nevelte gyerekek: vadon felnőni. <http://www.nyest.hu/hirek/mauglik-a-valosagban-vadon-nott-farkasgyerekek> Letöltve: 2014. 07. 07.
- Stern, Clara – Stern, William (1928) (1975): *Die Kindersprache*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Tancz Tünde (2011): *A kommunikáció és a nyelv fejlődése a kora gyerekkorban*. janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/kommunikacio_es_fejlodes/index.html. Letöltve: 2017. 11. 12.
- Tomasello, Michael (2002): *Die kulturelle Entwicklung der menschlichen Denkens*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Tomasello, Michael – Carpenter, Malinda – Call, Josep – Behne, Tanya – Moll, Henrike (2007): Understanding of intentions, shared intentions: The origins of cultural thinking. A szándékok megértése, közös szándékok a kulturális gondolkodás gyökerei. In: *Magyar Pszichológiai Szemle*. 62: 61–105.
- Zimmer, Dieter (1988) *So kommt der Mensch zur Sprache. Über Spracherwerb, Sprachentstehung, Sprache & Denken*. Zürich: Haffmans.
- www.cogsci.bme.hu/-babarczy/orak/Szeged2005/gyereknyelv Letöltve: 2014. 07.